

Régiótörténeti munka az 1848–1849-es szabadságharcról

Solymosi József: Forradalom és szabadságharc Északkelet-Magyarországon 1848-49-ben. HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest, 2013. 175 oldal

Az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc története Magyarországon a vereség után szinte azonnal az érdeklődés közepontjába került. Akik átérték, arra kerestek magyarázatot, hogyan vesztett el „az igaz ügy”, az utókor számára pedig a tanulságok levonása és a múltból való építkezés fardadságos feladata maradt. Napjainkban is joggal merülhet fel a kérdés, hogy sikerült-e már pontos képet kapnunk az események láncolatáról, megértettük-e a források mélyén megbúvó összefüggéseket, helyi értékén tudjuk-e kezelni az ország erőfeszítéseit a „Nagy Év” viharában, ismerjük-e az eseményeket alakító emberek motivációját, személyiségüket. A válasz felemás lehet: tény, hogy nincs még egy olyan másfél év Magyarországi történetében, amelynek ekkora irodalma állna rendelkezésünkre, tehát a kutatás az alapvető, országos jelentőségű összefüggések túlnyomó részét már feltárta, de a helytörténet-kutatás továbbra is számos adalékkal szolgálhat az érdeklődő számára, s ez tovább pontosíthatja ismereteinket.

Solymosi József kötete – amelynek alapját PhD-értekezése adta – a maga nemében egy újszerű kutatási műfaj meghonosítására tesz kísérletet. A mű ugyanis a helytörténeti, az alakulattörténeti, az életrajzi, a közgazdasági-, valamint nemzetiségtörténeti kutatások közös halmazát jeleníti meg. A régiótörténet kedvelt kutatói irány az utóbbi évtizedek történeti gyakorlatában, melynek célja egy-egy területről adott időmet-szetben minél komplexebb kép felvázolása.

Előnye, hogy a szóba jöhető források mennyisége áttekinthető méretűvé csökken, mégis alkalmas arra, hogy a – véleményem szerint legérdekesebb – történeti kérdésre választ adjon: miképp élte meg a kor embere egy időszak eseményeit.

A szerző által választott régió – Északkelet-Magyarország – bemutatása több szempontból is indokolható. Egyrészt erről a területről 1848–1849-cel kapcsolatban csekélyebbek az ismereteink, másrészt az ezen időszak kardinális kérdésének tekinthető nemzetiségi probléma itt teljes valójában mutatkozik meg, végül pedig láthatjuk, hogy milyen mindennapi problémákkal kellett egy a szabadságharc hátországát jelentő régióknak megküzdenie.

A kötet szerkezete koherens, jól szolgálja a számos részletre kiterjedő kifejtést. A bevezetésben Solymosi József indokolja témaválasztását, valamint összefoglalja a terület történetére vonatkozó korábban megjelent szakirodalmat, illetve a publikált forrásokat. E részben a szerző komoly kritikával illeti a helytörténeti munkákat, felróva azoknak a tudományos apparátus hiányát, s ezen a ponton, úgy gondolom, lehetett volna elnézőbb is a lelkes helytörténészekkel szemben.

A kötet következő tematikus egysége az északkelet-magyarországi vármegyék (Ung, Bereg, Máramaros és Ugocsa) népességét, azok nemzetiségi összetételét ismerteti Fényes Elek statisztikája alapján. Ebből pedig nyilvánvaló válik, hogy ezen vármegyék komoly nemzetiségi többséggel rendelkeztek a reformkorban, noha – állapítja meg később Solymosi – itt ez nem okozott olyan súlyos következményeket, mint például a Délvidéken. Külön jegyzést érdemel annak a proklamációnak az idézése, amelyben a máramarosi román politikusok nyilvánították

ki hűségüket a haza iránt. A megyék politikai életéről szólva táblázatba foglalva összegzi az országgyűlési követek és a fontosabb megyei tisztviselők nevét az 1845-ös évtől kezdve az 1848-as népképviselői országgyűlési választásokig. Ebből pontosan rekonstruálható, hogy jelentős személyi változások nem követték a polgári átalakulást a térség vármegyéinek közigazgatási apparátusában. Külön fejezetben ismerkedhetünk meg a tárgyalt megyék lakossága által 1848-ban országgyűlési képviselővé választott személyek rövid életrajzával – a Pálmány Béla által szerkesztett almanach alapján –, amit véleményem szerint akár el is lehetett volna hagyni, vagy a jelentősebb személyek – például Lónyay Menyhért – esetében kisebb részletesebb formában lehetett volna megírni.

Önálló alfejezet foglalkozik a vármegyék nemzetőrségének, majd a honvédelmi alakulatok megszervezésének kérdésével, amelyben széleskörű forrásbázisra – köztük jelentős levéltári anyagra – alapozva mutatja be a szerző azokat a mindennapi problémákat, amelyekkel a kormányzatnak ezen a területen szembesülnie kellett. Fontosnak tartom kiemelni azt a táblázatot (79–80. old.), amely a tárgyalt megyék újoncainak zászlóaljankénti beosztását tartalmazza. Ehhez a témához kapcsolható a későbbiekben tárgyalt, lengyel önkéntes alakulatokkal foglalkozó rész, amely Kovács István kutatásaira alapozva vonja le azt a helytálló, de lehangoló következtetést, hogy az Északkelet-Magyarországon felállított lengyel szabadcsapatok mind létszámukban, mind harcértékükben elmaradtak a kormányzat által óhajtott szinttől. E fejezet másik érdekes része az a „sajtószemle”, amelyben Solymosi a négy vármegyének az országos sajtóban 1848 márciusa és júliusa közötti „lenyomatát” prezentálja.

A kötet talán legértékesebb fejezete az a közel húsz oldal, ahol a szerző az északkelet-magyarországi vármegyék kormánybiztosainak tevékenységét foglalja össze. Az itt hivatkozott jelentések révén kerülhet az ol-

vasó a legközelebb a megyék – főképp anyagi természetű – problémáihoz. A jól felépített fejezet – melynek vázát Hermann Róbert 1998-ban a *Hadtörténelmi Közleményekben* megjelent alapvető tanulmánya adja – áttekinti a kormánybiztosi intézmény kialakulásának történetét, majd plasztikusan ábrázolja azt a feszültséget, amely a kormányzat lehetőségei és a kormánybiztosok igényei között mutatkozott.

Bár a hadi események vonatkozásában mindvégig marginális jelentőségűek voltak az északkeleti megyék, a Galícia irányából végrehajtott Barco-féle császári-királyi betörés eseményeit bemutató fejezet, illetve a munkácsi vár 1848–1849-es történetét tárgyaló rész egyértelműen a legjobb, legrészletesebb megjelent összefoglalása ezen résztémáknak. Mindkettő esetében jelentős levéltári anyagot dolgoz fel a szerző, és azokból releváns következtetéseket von le. Érdekes adalékokkal szolgál ez a fejezet az 1849 júniusában az északkeleti határ védelmére alakuló hadosztály parancsnokának kinevezett Kazinczy Lajos személyiségének, katonai képességeinek megrajzolásához is.

Az orosz beavatkozás 1849 nyarán döntő mértékben határozta meg az északkelet-magyarországi régió életét, amit egy talán túl rövidre zárt fejezetben tárgyal a szerző. Itt minden bizonnyal érdemes lett volna a helybéli lakosság és a hadseregek viszonyát érzékletesebben bemutatni, hiszen ez az a téma, amelyről viszonylag keveset tudunk. Az orosz levéltári források beszerzésének nehézségei persze indokolhatják a hiányt. Meg kell jegyeznünk ugyanakkor, hogy Wysocki és Dessewffy Arisztid életrajzánál (461. és 462. jegyzet) elmaradtak a hivatkozások, amelyek valószínűleg Bona Gábor *Tábornokok és törzstisztek az 1848/49. évi szabadságharcban* című munkájából származnak, mely munkákat egyébként a mű korábbi fejezeteiben többször is idéz Solymosi.

Az utolsó tematikus egység a régióban hadbíróági eljárás alá vont személyekkel foglalkozik, de az ítéletek és az esetleges

amnezia időpontjának ismertetésén kívül többre nem vállalkozik a szerző. Érdekes lett volna azt is megvizsgálni és áttekinteni, hogy a későbbiekben ezek az emberek milyen szerepet játszottak a helyi politikai életben. A fejezet utolsó néhány sora a terület 1848–1849-es emlékeit sorolja fel, itt is úgy vélem, ezen rész elhagyása vagy bővebb kifejtése lett volna indokolt.

A kötet keretes szerkezetét az összegzés teszi teljessé, ebben a szerző a bevezetőben feltett kérdésekre ad tömör, jól megfogalmazott válaszokat. Értékeli a helyi kormánybiztosok és Kazinczy Lajos teljesítményét, valamint összefoglalja a nemzetiségi kérdés alakulásának hátterét.

A könyvhöz csatolt függelékek – térképek, képek, hadrendek – jól kiegészítik a főszöveget, hiányérzetünk talán csak abban a vonatkozásban lehet, hogy a katonai eseményekhez kapcsolódó jól szerkesztett tér-

képekre a főszövegben nem történik utalás. A hadmozdulatok talán könnyebben követhetők lennének, ha nem függelékként, hanem a tárgyaláshoz szervesen kapcsolva jelentek volna meg a kötetben. A művet részletes bibliográfia, hely- és személynévmutató, valamint angol és német nyelvű rezümé zárja, ami a munka igényességét emeli ki.

Solymosi József valóban hiánypótló munkát alkotott, sikerült minden részletre kiterjedően bemutatnia Északkelet-Magyarország 1848–1849-es történetét. A széles forrásbázis, a gördülékeny stílus, a jól szerkesztett kiegészítő anyagok és a könyv szép kiállítása mind a szakma, mind a laikusok számára érdekessé és értékesé teszik a kötetet.

ANTOS BALÁZS